

Priloga: Rzd-01-20-00011-01

Datum: 15.6.2020

opis enote nesnovne kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00082**

Ime enote: **Vleka ploha**

Sinonimi imena enote:

Ploharija, Poh

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **šege in navade**

Podzvrsti:

letne šege

Tipološka gesla:

pustovanje, maskiranje, poroka, ljudska igra

Kratek opis:

Vleka ploha ali ploharija je pustna šega, ki simbolizira poroko in jo v pustnem času uprizarjajo v krajih, kjer se v predpustnem času ali v preteklem letu ni poročilo nobeno dekle. Ohranila se je v nekaterih vaseh na Gorenjskem, Štajerskem in Koroškem.

Opis:

Vleko ploha kot simbolično poroko uprizarjajo v pustnem času v nekaterih vaseh na Gorenjskem, Štajerskem in Koroškem, kjer se v predpustnem času ali v preteklem letu ni poročilo nobeno dekle. Ploh je deblo, ki ga z ročno žago 'amerikanko' ali motorno žago posekajo fantje, ga obelijo, vrh pa okrasijo z zelenjem, papirnatimi rožami in trakovi. Povezujejo ga s tako imenovano plodnostno magijo, saj naj bi predstavljal moški spolni organ.

Na Štajerskem se je vleka ploha, tam imenovana ploharija, ohranila le v vasi Cirkovce. Na Gorenjskem jo uprizarjajo v različnih vaseh (npr. Begunje na Gorenjskem, Koroška Bela, Lom pod Storžičem, Podhom, Javorniški Rovt, Planina pod Golico, Poljšica pri Gorjah, Zgornje Gorje in drugod), toda zaradi organizacijskih in formalnih zahtev pri izvedbi in nenapisanih vaških pravil, ne vsako leto. Na Koroškem se je šega ohranila znotraj neformalnih skupnosti, med prijatelji in v službenih kolektivih.

Ploh so včasih vlekli samo fantje ali samo dekleta, danes ga ponekod vlečejo oboji. V nevesto je lahko oblečen fant ali dekle. Potek dogodka in nastopajoči liki so si med seboj podobni, a obstajajo določene krajevne in regionalne razlike. Udeleženci ploharije so oblečeni v praznja in delovna oblačila, ponekod so kostumirani v praznične noše. Redki liki imajo plastične obrazne maske. Vleko ploha spremljajo glasba, hrana in pijača.

Na Gorenjskem fantje visoko podrto drevo obelijo in okrasijo vrh. Okrasijo tudi vozove in konje, če so del sprevoda. V nekaterih vaseh ploh skozi vas fantje (in dekleta) vlečejo ročno s cepini, sekirami in vrvmi. Drugje za vleko uporabijo tudi traktor.

Sprevod se začne ob robu vasi z nosilcem prapora, ki gre pred sprevedom peš ali na konju. Praporščaku lahko sledijo vozovi z vpreženimi konji za prevoz muzikantov ali pa harmonikar sedi kar na plohu. Ponekod je prisotna tudi kočija z ženinom in nevesto. Sledi v vprego vprežen fant, ki predstavlja vola. Sredi vasi ploharjem pripravijo šrango za ploh. Na koncu sledi dražba, na kateri ploh prodajo in ga nato razžagajo. Iz izkupička dražbe si udeleženci organizirajo zabavo. Sledi veselo pustno rajanje.

Na Štajerskem podrejo rdeči bor in neporočeno dekle oblečejo v nevesto. Svatovski spreved sestavljajo: najstarejši vodilni par,; 3 pari deklet, ki vlečejo ploh,; ploh, na katerem sedi slamnata lutka, ki predstavlja ženina,; nevesta in črni babi,; muzikanti,; drug z družico,; fantje so holcarji, ki žagajo in sekajo ploh. Dekletom po vasi delijo koščke lesa in listke z napisom 'Če ga nisi dobila iz mesa, ga boš pa iz lesa.'. Na dvoriščih hiš, ki jih obišejo, zaplešejo in z glasnim ropotanjem z nogo ob tla preganjajo zimo in prosijo za debelo repo.

Na Koroškem se je ohranila različica vleke ploha znotraj neformalnih združenj, med prijatelji in sodelavci. Mladi moški, tudi poročeni, podrejo drevo, ga nažagajo na kolobarje in jih nesejo tistim fantom in dekletom, ki so godni za poroko, a tega koraka še niso naredili. Za ta kolobar ploha se je treba odkupiti z denarjem ali malico.

Nekatere skupine 'ploharjev' se udeležujejo tudi karnevalov doma in v tujini. Gorenjski ploharji karnevale samo obiskujejo, Cirkovski ploharji pa našemljeni vleko ploha na karnevalih tudi uprizorijo.

Janez Vajkard Valvasor je v Slavi vojvodine Kranjske leta 1689 zapisal, da je moralo dekle, ki se dood 30. leta starosti ni poročilo, v vasi Sveti Križ (danes Vipavski Križ), na pepelnico vleči ploh. Prve dokumentirane vleke ploha za Gorenjsko segajo v 20. leta 20. stoletja (1927: Lom pod Storžičem, 1929: Begunje, ...). V marsikateri vasi se pustna šega ni ohranila do danes, ponekod so jo ponovno obudili.

Datacija:

zadnja četrtina 17. stol., 1689 (omemba)

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **CIRKOVCE (KIDRIČEVO)**

Opis lokacije:

Nekatere vasi na Gorenjskem, Štajerskem in Koroškem.

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **556280** X: **139220**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00082.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Miha Špiček, 2019

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja nesnovne dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za nesnovno dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Slovenski etnografski muzej**

Strokovna področja:

etnologija, etnomuzikologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register nesnovne kulturne dediščine:

Izdelovanje papirnatih rož (EID 02-00009)

Borovo gostüvanje (EID 02-00003)

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

Pokrajinski muzej Ptuj - Ormož

9. UTEMELJITEV VPISA

Vleka ploha je ena izmed geografsko najbolj razširjenih pustnih šeg v Sloveniji. Ohranila se je v treh pokrajinah, kjer so se razvile regionalne posebnosti. Na Štajerskem podrejo manjše drevo in, ki ga z nevesto in poročnim sprevedom vozijo od hiše do hiše ter delijo kolobarje ploha. Na Koroškem nesejo in delijo kolobarje ploha tistim, ki so godni za ženitev, bodisi v opomin ali posmeh. Na Gorenjskem pa podrejo veliko drevo, ga v spremstvu konjenikov in glasbenikov vlečejo v vas ter, kjer ga na dražbi prodajo. Bogastvo pustne šege se kaže v njeni raznolikosti, ki se je razvijala z vsako uprizoritvijo.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitev: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **15.6.2020**

Št.: **Rzd-01-20-00011-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-20-00011-11-01

Datum: 15.6.2020

opis nosilca enote nesnovne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00082**
Ime enote: **Vleka ploha**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec: Identifikacija nosilca: **234**

Folklorna skupina Vinko Korže Cirkovce
Cirkovce 48, 2326 Cirkovce

<http://www.pdrustvo-cirkovce.si>

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Folklorna skupina Vinko Korže deluje v okviru Prosvetnega društva Cirkovce, ki ga je ustanovil domačin Vinko Korže leta 1931. Takrat je zbral kmečka dekleta in fante ter začel z obujanjem pleseov in šege, značilnih za območje Cirkovca in širšega Dravskega polja. Ena od takšnih šeg je vleka ploha, zabavljiva poročna povorka. Tle ta se je skozi čas spreminjala, a se je ohranila v okvirih dolgoletne tradicije vse od ustanovitve folklorne skupine in se izvaja vsako leto.

Dan pred pustno soboto se člani FS Vinko Korže Cirkovce dobijo in dokončajo s krasitevijo ploha, koles in slamnatega ženina Onzeka. Na pustno soboto vlečejo ploh po sosednjih vaseh, na pustni torek se ploh vleče po Cirkovcah.

Ploh vlečejo neporočena dekleta, članice FS folklorne skupine. Veselo svatovsko povorko vodita najstarejši par pri FS folklorni skupini, glasbeniki veselo igrajo, holcarji delijo navzočim lesene sekance z listkom.

Vleka ploha se je ohranila kot svarilo godnim neporočenim dekletom, da je potrebno treba poskrbeti za moža in za naraščaj. Če se v vasi med dvema postoma ni poročilo nobeno dekle v vasi, morajo neporočena dekleta iz vasi na pustni torek za kazen vleči po vasi ploh, na katerem sedi slamnati ženin, imenovan Onzek. Ime se nanaša na moški spolni organ, ki ga na območju Štajerske v ljudskem izrazoslovju imenujejo »hanzel«. Ploh vlečejo trije pari neporočenih deklet. Narejen je iz rdečega bora z Ddravskega polja in pritrjen na sprednjih in zadnjih plužnicah, kjer so zatakne štiri manjše smreke, okrašene z barvnim okrasnim papirjem. Z glasno muziko muzikantov FS folklorne skupine se veseli sprevod pomika po vasi in se ustavlja na dvoriščih vaščanov. Poročno povorko vodita protfirer in kroncjunfrava (drug in družica). Protfirer je po navadi najstarejši plesalec, ki z bičem vodi veseli sprevod po vaseh. Zraven biča imata na skrbi tudi janževo vino, ki ga ponujata gledalcem ob povorki. Ob prihodu na dvorišče pozdravita gospodarja v domačem narečju: »Ddober den, dobri ljudi, spet je leto vkoli prišlo, mi pa smo vam prišli zaplesat za dobro letino.«. Na dvorišču se zapešejo Šotiš, Šamarjanka in, Pobreška polka. Na ples povabijo tudi gospodarja in gospodarico.

Ko se ples konča, se za plohom neusmiljeno joče nevesta, oblečena v belo nevestino obleko, črni babi jo tolažita. Eden od muzikantov na glas pove: »Prav ji je, ke pa se ni ženla, ko je bil cajt, bi še muzikanti ke od tega meli.«. Vsi skupaj zapojejo nevesti pesem v slovo, protfirar pa ji prebere pismo. Vsi navzoči se smejejo in so dobre volje. Borov ploh na zadnjem delu žagajo in sečejo holcarji. Nasekane kose lesa zavijajo v listek in ga podarjajo dekletom. Na listku je zapis »Če ga nisi dobila iz mesa, pa ga boš dobila iz lesa.«. Gospodar postreže z domačo kvinto in krofi. Gospodarica doda v košaro kroncjufrove kakšno klobaso, jajce in krofe.

Na pustno nedeljo se ploharji že od leta 1960 udeležujejo ptujskega Kurentovanja, v ponedeljek se z vleko ploha predstavijo na okoliških pustnih karnevalih. Na pustni torek

pa že od leta 1995 organizirajo Cirkovski fašenk, kjer na katerem se predstavijo številne etnografske in karnevalske skupine. Na čelu pustne povorke je vselej vleka ploha.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **CIRKOVCE (KIDRIČEVO)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **555918** X: **139219**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00234.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Miha Špiček, 2019

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **15.6.2020**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-20-00011-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-20-00011-11-02

Datum: 15.6.2020

opis nosilca enote nesnovne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00082**
Ime enote: **Vleka ploha**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec: Identifikacija nosilca: **235**
Neformalno združenje Begunjski fantje, Denis Ambrožič
Begunje 41, 4275 Begunje na Gorenjskem

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Vleko ploha v Begunjah na Gorenjskem organizira neformalno združenje imenovano Begunjski fantje, če od božiča do pepelnice ni bilo poroke. Odločitev za vleko fantje sprejmejo običajno okrog božiča oziroma. najkasneje do zadnjih oklicev, ko je dokončno jasno, da v vasi ne bo poroke.

Neporočeni fantje nato v gozdovih okoli vasi poiščejo ploh, obišejo gospodarja in ga prosijo za ploh, gospodar ga »odkaže« na pustno nedeljo, ko se ga tudi poseka. Debelejše in daljše je deblo, večji stajajo fantovski ponos in veljava. V nedeljo zjutraj se fantje zberejo s svojimi cepini, sekirami, in žagami. Za 'fano', praporom Bbegunjskih fantov, gredo do mesta poseke drevesa. Gospodar s skrbno odmerjenim zasekom odkaže drevo, in z ročno žago 'amerikanko' počasi začnejo z žagatinjem. Podrto drevo ročno olupijo (da je gladko omajen) vse do zelenega vrha. S cepini ga vlečejo do roba vasi pod gradom. Tam čakajo neporočena dekleta, ki 'lesenemu ženinu' na čast spletejo dolge sežnje smrekovih vencev. Ploh se pazi ali »vahta« na robu vasi, pri domačiji Pri Vazarju. »Vahtanje« ima pomembno simbolno funkcijo, saj fantje iz drugih vasi oziroma. poročeni skušajo prežagati ploh na polovico in fante s tem simbolno osramotiti. Ploh na pustni torek neporočeni fantje in dekleta vlečejo skozi vas. Na začetku sprevoda je konjenik, ki nosi državno zastavo, prapor Begunjskih fantov pa je pritrjen ob čelo ploha. Sledijo kočija z glasbeniki (plohova godba »Divji Prašiči «), okrašena kočija s plohovim ženinom in nevesto, njej pa vol (vprežen fant), ki ob pomoči fantov in deklet privleče deblo v središče vasi. Tam jih pričakajo poročeni moški, ki jim pripravijo šrango s prikazom starih šeg, navad in obrti. Ploh tako dolgo zadržujejo, da jim neporočeni fantje in dekleta ponudijo odkupnino. S tem se na simbolni ravni konča »spor« med poročenimi in neporočenimi. Na koncu ploh licitirajo in prodajo najboljšemu ponudniku. Iz izkupička šrange in dražbe si vsi vpleteni organizirajo zabavo. Po dražbi se začne veselica.

Posamezni liki (ženin, nevesta) so oblečeni v narodno nošo, fantje v starinsko gozdarsko opravo.

Begunjski fantje obiskujejo druge vleke ploha po Gorenjskem in v tujini (Tirolska), vendar kot obiskovalci oziroma. častni gostje, – ne sodelujejo pa pri vleki oz.in v pustnem sprevodu. Od leta 1963 so Begunjski in Bevški fanti po plohu pobrateni vaščani. Na prireditvi Vleka ploha si v znak prijateljstva izmenjajo spominske trakove ('pankne').

Organizirana fantovska združba naj bi po nezanesljivem viru obstajala od konca 18. stoletja. O delitvi vaškega življa v Begunjah med poročene ter fante in dekleta pa piše že Valvasor. Kdaj se je vlekel prvi ploh, ni znano. Prva dokumentirana vleka sega v leto 1929, do 2. svetovne vojne je bilo še nekaj vlek. Od leta 1947 se je ploh vlekel vsakih nekaj let: leta 1953, 1959, 1963, 1969, 1974, 1981, 1988, 1991, 1995, 1998, 2006 in 2018.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **BEGUNJE NA GORENJSKEM (RADOVLJICA)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **438962**

X: **137126**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00235.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Miha Špiček, 2018

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **15.6.2020**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-20-00011-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-20-00011-11-03

Datum: 15.6.2020

opis nosilca enote nesnovne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00082**
Ime enote: **Vleka ploha**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec: **Fantovski klub Koroška Bela, Anže Vilman**
Ulica Janeza Šmida 4, Koroška Bela
4270 Jesenice Identifikacija nosilca: **236**

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Vleko ploha na Koroški Beli organizira neformalno združenje fantov s Koroške Bele, imenovani tudi Fantovski klub Koroška Bela.

Ploh, t. i. brino, na Koroški Beli podrejo na pustno nedeljo v 'srenjski gmajni' nad vasjo. Brino podirajo ročno, z ročno žago 'amerikanko'. Nato jo obelijo, pustijo ji le zelen vrh. Ploh z vlečejo nad začetek trase, ki je nad vasjo. Tam ga tudi pazijo ali 'vahtajo' do pustnega torka. Pred vleko ploha dekleta, ki postavijo 'šrango', ploha okrasijo s prepletenim smrečjem in trakovi.

Neporočeni fantje vlečejo ploha na pustni torek po starem nenapisanem scenariju. Na čelu sprevoda hodi fant s fantovskim praporom. Obeljeno drevo z ovenčanim vrhom vlečejo skozi vas s prvim delom voza ali sanmi ('posmojkami') ročno, pomagajo si s cepini, sekirami in vrvmi. V vpregi je moški maskiran v vola, poleg pa gonjača, ki pokata z biči, včasih tudi po volu. Harmonikar navadno sedi na plohu. Vleko spremlja fant s krošnjo in fantovsko knjigo (od leta 1999 je pri vleki ploha nosil tudi slovensko zastavo). Šrango v vasi pripravijo dekleta. Ploh tako dolgo zadržujejo, da jim neporočeni fantje ponudijo odkupnino, ki jo plačajo s simbolnim denarjem. Ploh, ki so ga privlekli v vas, na dražbi prodajo. Gostija se plača iz denarja, ki ga fantje prejmejo na licitaciji ploha (s prodajo ploha). Sledi veselica.

Ob sprevodu so maškare in pa 'firbci'. Med opravo so občasno prisotne tudi metle, ki pometajo s starim, 'tTa slamnat fant' in sod 'Gostilne pri grozdju'.

Od 60. let 20. stoletja so Begunjski in Bevški fanti po plohu pobrateni vaščani. Na pustni prireditvi Vleka ploha si v znak prijateljstva izmenjajo spominske trakove ('panklne'). V preteklosti so v sprevod vleke ploha vključevali tudi konje. Sprevod so začeli s konjenikom, ki je nosil fantovski prapor (do vključno leta 1983). Sledili so mu vozovi z vpreženimi konji za prevoz muzikantov, sena ali vinskih sodov. S fotografij vleke ploha leta 1970 je razvidno, da je bila del sprevoda tudi kravja kočija z ženinom in nevesto ali pa s 'tTa starim' in 'tTa staro', ki pa je pozkasneje ni bilo več.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **KOROŠKA BELA (JESENICE)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **431362**

X: **142743**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00236.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Anja Jerin, 2019

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **15.6.2020**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-20-00011-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI